

Noored säästval ja saastaval haridusteel?

MARI JÜSSI

ERL juhatuse liige

MAIE KIISEL

ERL juhatuse liige

LAURA MÄHAR

TÜ keskkonnatehnoloogia magistrant

Eesti Roheline Liikumine viis Keskkonnainvesteeringute Keskuse toetusel läbi koolide õppematerjalide täiendamise projekti. Selle eesmärgiks oli uurida, kui palju kajastavad käibelolevad 7.-9. klasside õpikud säästva arengu teematikat, milliseid tarbimis- ja ühiskonnamudeleid toovad nad õpilastele eeskujuks ning milliseid lahendusi pakuvad säästva arenguga seotud probleemidele.

Kuna Eestis on tehtud juba mitmeid keskkonna- ja loodushariduse teemat käsitlevaid õppekava analüüse, võtsime oma töö eesmärgiks keskenduda pigem säästva arengu sotsiaalsetele, majanduslike ja maailma-vaatelistele aspektidele. Täiendava info saamiseks küsisime koolitundide raames käsitletavate teemade ja õppematerjalide kohta tagasisidet ka õpetajatelt ning õpilastelt. Kaardistatud probleemide leevendamiseks tellisime Eesti oma ala ekspertidelt täiendavaid säästva arengu teemalisi tekste, mis on nähtaval kodulehel www.roheline.ee/content/view/23/100.

Millest kõnelevad põhikooli õpikud?

Õppematerjalide analüüsimiseks luges Mari Jüssi läbi suurema osa riiklikule õppekavale vastavaid 7.-9. klassi kooliõpikuid, kriitika objektiks sattusid geograafia-, ühiskonna-, inimese- ja loodusõpetuse ning bioloogia-alased õppematerjalid. Nähtus, et suurem osa analüüsitud õpikutekstidest sisaldab küll keskkonnakaitset ja säästvat arengut puudutavaid aspekte, kuid õpikute põhitoon kannab lääneliku progressi, majandus- ja tarbimiskasvu ning tehnoloogilise optimismi ideoloogiat. Maailma majandust ja ühiskondlikke protsesse vaadeldakse põhiliselt tööstusliku Põhja perspektiivist, täiesti tahaplaanile on jäänud arengumaade probleemataika.

Kõige üllatavam ongi, et geograafiaõpikute tekstides esineb mitmeid neokolonialistlike ja üksnes eurooplaste aspektist esitatud „maadevastamise“ ja „esmaleiutamise“ lugeda. Näiteks võib ühest geograafiaõpikust lugeda, et Kalifornia asustati 18. sajandil ning kautšuk avastati 19. sajandi lõpus. Euroopa geograafia on maailmaavastusi ja majandust aastasadade jooksul tõlgendanud valge mehe vaatevinklist. 21. sajandi lastele võiks selgitada, et ka „Uue Maailma“ põlisrahvad on inimesed ning asustanud oma elukohti juba tuhandeid aastaid enne seda kui valge mees kohale jõudis ja kohalikud toorained tööstuslikult kasutusele võttis.

Keskkonnakaitset käsitletakse õpikutes suhteliselt kitsalt. Seehulgas eeldatakse, et Eesti keskkonnaprobleemid kadusid nõukogude aja lõpuga ja et tänapäeva Eestis surve loodusele väheneb - läänelikku tarbimisühiskonda esitatakse kui midagi keskkonnasõbralikku. Elatusaseme näitajad stiilis „mida roh-

kem elektritarbijaid ja autosid 1000 elaniku kohta, seda arenenum on riik“ peegeldavad säästva arengu seisukohalt vastuolulisi arusaamu. Õpikutekstid väärtustavad intensiivset ja *high-tech* tootmist ning keskkonnaprobleemide lahendamist esmajoones tehnoloogia abil.

Käsitlemata on globaalse kaubanduse ja majanduspoliitika roll keskkonna- ja sotsiaalprobleemides, ei räägita keskkonda koormava ja energiakuluka tööstuse suunamisest arenenud riikidest arengumaadesse. Majandusgeograafia käsitleb üksnes nõ konventsionaalseid loodusvarasid ja energiaallikaid. Näiteks leiab kude ja nafta kohta päris palju statistikat, kuid taastuvenergia potentsiaali ja kasutamise kasvavate trendide kohta mitte. Paljusid globaalseid probleeme on võetud paratamatusena ning ei esitata alternatiivseid lahendusi. Kokkuvõttena võib öelda, et suuremas osas ei kanna õpikutekstid säästvat arengut ja säästvat tarbimist toetavat maailmavaadet.

Õpetajate ja õpilaste arvamusuuring

Peamiseks probleemiks säästva arengu teemade koolitundi integreerimisel peavad õpetajad koolitundide ülepaistatust ehk üldist õppekavade reformimisega seonduvat probleemi. Takistuseks on ka ajapuudus ning olemasolevate õppematerjalide suur hajutatust. Küsitletud leidsid, et praegused õppematerjalid vajavad oluliselt täiendamist, kuigi materjale hinnati oma didaktilistest omadustelt, eakohasuselt, lihtsusest ja arusaadavusest suhteliselt sobivateks. Madalamalt hinnati materjalide piisavust, süsteemsust ja mitmekülsust.

Õppematerjalide ideoloogilist kallutamatus hinnati üllatuslikult kõige kõrgemalt - see võib olla märk kõrgest usaldusest majandusliku arengu veatu toimimise vastu või vähesest ühiskonnakriitilisusest.

Õpilased on koolitundides kuulnud peamiselt säästvat eluviisidest, kliimamuutustest ja naftavarude problemaatikast. Väga vähe teatakse kolmanda maailma ja majandusarengu küsimustest, ökoloogilisest maksusüsteemist praktiliselt üldse mitte. Õpilastel paluti ka ära märkida, millistele teemadele võiks koolitunnis edaspidi rohkem tähelepanu pöörata. Selgus, et õpilasi huvitavad teemad, mille kohta nad ongi seni koolitunnis rohkem kuulnud. Rohkem sooviti siiski kuulda ka põlisrahvaste kohta. Kõige vähem tunti huvi säästva arengu indikaatorite ja ökoloogilise maksusüsteemi vastu.

Poiste ja tüdrukute arvamustes ilmsid erinevused - tüdrukud huvitusid rohkem kliimamuutustest ning pehmetest teemadest nagu kodanikualgatus ja säästev tarbimine, aga ka põlisrahvaste temaatika. Poisid tundsid rohkem huvi energia- ja naftaküsimuste vastu.

Õpetajate ja õpilaste arvamusuuringu põhijäreldusena võib välja tuua, et koolis õpetatav lähtub eelkõige lokaalsest ja tagajärgede vaatepunktist, mitte globaalsest ja põhjuslikust. Meie loodud internetipõhise säästva arengu õpikeskkonna järele on seega vajadus selgelt olemas. Selle arendamisel tuleb silmas

pidada, et seni vähetahtsustatud teemad tuleb atraktiivselt esile tõsta (eelkõige maailmaharidus). Suurt tähelepanu tuleb pöörata mitmekesiste praktiliste ülesannete väljatöötamisele, mis võimaldaksid õpilastel säästva arengu küsimustesse paremini sisse elada ning teadvustada enda võimalusi selle toetamisel. Õppematerjalid peavad õpetajatele pakkuma piisavaid integreerimis- ja kohandamisvõimalusi. Praktiliseks abistajaks õpetajate arvamuste ja tagasiside saamiseks oleks kindlasti õpetajate omavahelise suhtluskeskkonna loomine nt ülesannete vahetamiseks ja täiendamiseks, materjalide kommenteerimiseks jne.

Õpikeskkond aadressil www.roheline.ee

Õppekavade tihedat programmi ja teema käsitlemise suhtelist pinnapealsust arvestades tuleks kirjastustele pakkuda uute õpikute retsenseerimist ja pidevalt uuendatava nii õpetajatele kui ka õpilastele mõeldud interaktiivse õpikeskkonna loomist. Sellega oleme alustanud Eesti Rohelise Liikumise kodulehel, kus tellitud lisaõppematerjalid endale koha leidsid. Oluline on, et tundlikus eas noored saaksid põhikoolist säästvate või saastavate faktide järelekoordamise asemel kaasa võime analüüsida ühiskonnas ja keskkonnas toimuvat.

Eesti Roheline Liikumine tänab õpetajaid ja õpilasi, kes leidsid aega küsimustikule vastamiseks ning kõiki autoreid, kes uuest õpikeskkonnast leitavaid säästva arengu teemalisi tekste kirjutasid!

Tsitaate õpikute

- „Eesti kütusevarud on (põlevkivi, turvas) on suhteliselt väikesed“
- „Tähtsaimad kütused on kivisüsi, maagaas, nafta“
- „Eesti traditsiooniline energiaallikas on põlevkivi“
- „Transpordikütust kohalike kütustega asendada ei saa“
- „Tänu autole on linnade kasv hakanud kahanema“

Kas leiad häid „kilde“ enda või oma lapse kooliõpikute ja töövihikute? Saada need meile mari@seit.ee!

Saatja:

ERL
Postkast 318
Tartu 50002

SEEKORDSES LEHES

Teabelehe RÄÄK käesolev number keskendub keskkonnaharidusele, mida puudutatakse nii läbi kohalike kui kaugemate teemade

Keskkonnahariduse olukorrast Kamerunis

Eesti Rohelise Liikumise liige geograafiadoktorant Mari Nuga annab lühiülevaate oma esmamuljetest vabatahtlikuna Kamerunis

Kuhu lähed, Roheliste rattaretk?

Ülevaade igakevadise Roheliste rattaretkte teemadel läbi viidud uuringust. Millisena soovivad retkelised üritust tulevikus näha?

Õiglase kaubanduse teemadel

arutleb ERL uus projektijuht Riina Kuusik

Tartu Keskkonnahariduse Keskus

Väike ülevaade keskuse tegevusest ja projektist Kuldne Saabas

Millise maailma loovad lastele õpikud?

Arutelu sellest, kuidas kooliõpikud laste maailmavaadet kujundavad

EESTI ROHELINE LIIKUMINE

Postiaadress: Pk.318, 50002, Tartu
Külastus Tartus: Tiigi 8-24 telefon 7 422 532
faks 7 422 084 e-post info@roheline.ee
Külastus Tallinnas: Rävåla pst 8, ruum B202
telefon/faks 6 413 402
e-post tallinn@roheline.ee
Külastus Pärnus: Jannseni 33
telefon 443 1721
e-post parnu@roheline.ee

TÖÖRÜHMAD

energeetika Jaanus Välja e-post jaanus@roheline.ee | noored Liis Truubon e-post liis@roheline.ee | metsakaitse Taavi Nuum e-post meremees@ut.ee | planeeringute jälgimine Liis Keerberg e-post liis.keerberg@mail.ee | põllumajandus ja maaelu Maret Merisaar e-post roheline@online.ee | säästev tarbimine Tiit Sullakatko e-post tiit.sullakatko@mail.ee | transport Mari Jüssi e-post mari@seit.ee | veekaitse Taavi Nuum e-post meremees@ut.ee

Teabelehe toimetaja Hanna Maran e-post hanna@roheline.ee

www.roheline.ee

Eesti Rohelise Liikumise õiglase kaubanduse projektil uus koordinaator

RIINA KUUSIK
ERL õiglase kaubanduse projektijuht

Juba alates 2006. aasta kevadest on Eesti Rohelise Liikumise (ERL) Õiglase kaubanduse projektil uus koordinaator Riina Kuusik, kes selle teemaga juba aastaid tegelenud. Lähema tutvuse tegemiseks otsustasime esitada Riinale mõned küsimused, mida saatagi alljärgnevalt koos vastustega lugeda.

Oled ERL-is uus töötaja. Palju sa enne meist teadsid ja millisenä me "väljapoole" paistame?

Ma püüan inimesi - niipalju kui võimalik - mitte lahterdada "meie" ja "nemad" kategooriasse, et vältida praegusele maailmale nii omast vastandamist: rikkad-vaesed, mehed-naised, mustad-valged, hullud islamistid - normaalsed ilmalikud. Ent kui vastata küsimusele, siis kui just päris pime ja kurt ei ole, on ERL-i tegemised väga nähtavad: olgu see siis loodussõbraliku toote kampaania, rattaretk või auto- ja ostuvaba päev. Organisaatsiooni näo loovad inimesed ja ERL-i nägu sai mulle eriti tuttavaks kolm aastat tagasi, mil Peep Mardiste ja Jaanus Välja aitasid käima lükata ja elus hoida Arengukoostöö Ümarlauda. Õiglase kaubanduse teema, mida siiani vedas nüüd vabatahtlikuna Lõuna-Aafrikas viibiv Tiiu Sulakatko, annab mulle võimaluse veel tihedamini teesuguste säravsilmade ja südikatega koos tööd teha.

Milline võiks sinu juhitava õiglase kaubanduse projekti nähtav tulemus kolme aasta pärast?

Oi, kuidas mulle ei meeldi selline projektipõhine mõttelaad, kus peab tegutsema kategooriates "sihtrühm", "möödikud" jms. Aga kuna tegemist on tõesti Euroopa Komisjoni poolt rahastatud Soome-Eesti ühisprojektiga õiglase kaubanduse teemal, siis tulemuseks peaks olema rohkem selliseid Eesti inimesi, kes teavad, millist ideed kannab õiglase kaubanduse liikumine ja miks *Fairtrade* (FT) märgiga tooteid peaks eelistama tavatoodetele. Mõõta saab ka seda, kas jaekaubanduses on pidevalt müügil FT tooted ning kas on tekkinud seltskond inimesi, kes soovib teema-ga edasi tegeleda. Niisiis propageerib nimetatud projekt mõtestatud tarbimist ning võimaldab inimestel aru saada seostest nende ostukäitumise ja maailmas valitseva vaesuse vahel.

Kuivõrd keskkonnateadlikud on õiglase kaubanduse toodete tarbijad? Kas õiglast kaubandust peetakse "ökovärgiks" või on tarbijate grupp teine?

Me ei tea hetkel kui palju on Eestis *Fairtrade* märgiga toodete tarbijaid, sest meil ei ole veel süsteemset pakumist. Meil pakutavad *Fairtrade* märgiga tooted on valdavalt just mahetooted, näiteks kohv. Soome kogemus näitab, et soov toetada õiglase kaubanduse ideed, mis lähtub eetilistest ja keskkonda säästvatest põhimõtetest, on määrav põhjus, miks inimesed eelistavad neid tooteid tavatoodetele. Kuigi *Fairtrade* märki on ERL siiani tutvustanud just ühe ökomärgina, pole see päris täpne, sest õiglase kaubanduse ainulaadsus seisneb tema esimeses eesmärgis kaitsta väiketalunike ja tööliste huve arengumaades. Alates 1997. aastast on õiglase kaubanduse süsteemis toodetud toodetele loodud omad standardid ja seiremehhanismid - tootjale makstakse hinda, mis katab tootmiskulud, õiglase kaubanduse lisatasu peab investeerima kogukonna heaoluks, tootmine peab olema vastavuses keskkonna- ja inimõiguste nõuetega. Niisiis on keskkonna säästmine oluline, ent mitte ainus tingimus õiglase kaubanduse süsteemis tootmisele.

Oled õiglase kaubanduse teemal tegutsenud nii arenenud kui arengumaades. Kas oskad hinnata, kus on inimeste teadlikkus sellest parem - kas pigem seal, kus käib tootmine või seal, kus tarbimine? Kus on selgitustöö vajadus suurem?

Vähe teatakse mõlemal pool. Kuid tegemist on ju ühe mündi eri pooltega. Õiglase kaubandus on liikumine, mis viib kokku sotsiaalselt tundliku ja keskkonnast hooliva inimese tarbimisühiskonnas vaesimate riikide väiketootajatega, kes püüavad oma tööga elatada perekonda, toetada kogukonna arengut ning teha seda keskkonda säästes. Me oleme ühe ahela eri otsad, mis saavad edukalt toimida vaid siis, kui mõlemad on teineteisest teadlikud. Euroopa õiglase kaubanduse organisatsioonid korraldavad reise tootjariikidesse, et tarbijad saaksid oma silmaga näha, kuidas kasvatatakse kohvi või banaane. Õiglase kaubanduse tootjariikides külastavad Euroopat, et näha kuhu nende töö vili lõpuks jõuab. Lõuna-Aafrikas Ida-Kapimaal asuva Luthando apelsinifarmi ühe tulevase omaniku sõnul, kes elmisel aastal Rootsist ja Soomet külastas, polnud ta enne Euroopa reisi iial käinud supermarketis. Nüüd selgitab just tema teistele tööliste, kes õpivad õiglase kaubanduse tuludest kirjutama-lugema ning saavad algteadmisi ärikorraldusest, kes söövad nende kasvatatud apelsine ja sidruneid. Maailma väiksemest räägitakse küll julgeolekupoliitika ja terrorismi-ohu valguses, ent suur on see Maa pall küll, kui vaid mõelda, kui vähe teatakse inimestest, kes meile kohvi, teed, suhkrut, riisi või muud igapäevakraami kasvatavad.

Lääneriikide tarbijate teadlikkuse tõstmiseks kasutatakse peamiselt trükiseid ja erinevaid meediakanaleid, kuid millised on keskkonnateadlikkuse arendamise vahendid tootjate hulgas - näiteks Aafrikas?

Lääneriikides kasutusel olevad trükised ja muu meediakära tundub tihti olevat igapäevases elukorraldusest eraldiseisev tegevus. Prügi sorteerimine, elektripirni väljalülitamine toast lahkudes või kraani kinnikeeramine hammaste pesu ajal on

muidugi konkreetsed tegevused, kuid puhta joogivee või küttepude puudumine ei ole meil siiski veel eluliselt aktuaalsed teemad. Kõrgema teadlikkusega püütakse säästa elukeskkonda meie lastele ja lastelastele. Aafrikas on kohati olukord nii karm, et ellujäämine äärmises vaesuses tingib viisi, kuidas keskkonda suhtutakse. Samuti on prioriteetid teised. Kui puhta joogivee puudus ja nälg on igapäevased nähtused, siis prügi sorteerimine, kliima soojenemine või naftatankerite lekked maailmamerel pole iseenesestmõistetavalt aktuaalsed teemad, millega inimesed südant valutavad, veel vähem tegutsevad. Ega trükisega või telesaatega suurt midagi Sudaanis tõesti ära ei tee, kui naised ja lapsed käivad iga päev 20 km joogivett ja küttepuid toomas ning mehed leiavad mõtestatud tegevuse sissisõjas, mis osaliselt just ressursside puudusest ajendatud. Ent need on loomulikult äärmuslikud näited.

Õiglase kaubanduse ühistud Aafrikas püüavad oma liikmetele anda teadmisi ökoturismi arendamise vallas; Ladina-Ameerika banaaniistandustes lähevad taaskasutusse kiled, milles banaanikobarad valmivad, kohvifarme ei looda enam lageraie aladele ning kohvivarjude koored leiavad taaskasutuse kompostina kohvipõõsaste all.

Rammu talgulaager 2006

LIIS TRUUBON
ERL noorte töörühma koordinaator

24.-28. juulil 2006 toimus Eesti Rohelise Liikumise (ERL) õppe- ja talgulaager Rammu saarel. Samal saarel pidas ERL talguid ka aasta varem.

Esmaspäeval sõitis seltskond talgulisi ratas-tega Tallinnast Neeme külla ning kogu päeva läbiv teema oli rannaalade väärtused, arengud ja probleemid. Muuseum Sadama juures andis Jõelähtme vallavanem Andrus Umboja ülevaate valla nägemustest rannaaladel ning Rootsi-Kallavere külas rääkis Tallinna Üli-

kooli Ökoloogia Instituudi teadur Hannes Tõnisson randade arengust, tormide mõjust ning teistest olulistest muutustest.

Rootsi-Kallavere külas astusime sisse külamuuseumi, mis sel kevadel kolme talu eestvedamisel avati. Muuseumi on nii külarahvas kui ümberkaudsete piirkondade elanikud kokku kogunud vanu põnevaid talu esemeid ja tööriistu ning see on kindlasti igati väärt külastamist.

Õhtuks jõudsimme Neeme külla, kust paadisõit viis talgulised Rammu saarele. Juba enne

Ka kõige väiksem laagris osaleja oli talgutöödel abijõuks

randumist oli tunda, kuidas saar oma võludega vaikselt asjadesse poeb. Kohale jõudes talgulised asjasid lahti, jagasime ennast toimkondadesse ning tutvusime ümbrusega.

Tõsisem töö läks lahti teisipäeva hommikul. Talgutöödeks oli planeeritud kiviaia taastamine, sadamakoha kohendamine ja saarel ringi matkates sellele kogunenud prügi kokkukorjamine. Talgutööde vahel toimusid erinevad arutelud, mängud ja muidugi ka saun.

Saarele mineku ja tuleku üks võludest on kindlasti ka asjaolu, et kunagi ei saa päris kindel olla, kas ülesõitu on võimalik teha kokkulepitud ajal või mitte. Nii juhtus seekord ka meiega. Kuigi saarel ei olnudki tuul väga tugev, ei saanud me siiski algselt kasutamiseks planeeritud väiksemate paatidega mandrile tagasi, kuna sihtpaigas oli tuul tunduvalt tugevam. Õnneks ei olnud me siiski sunnitud saarele jääma - olukord lahendati suurema paadi saatmisega.

Õhtul toimus talgulistele ja külaelanikele Neeme Rahvamajas vendade Mart ja Jaak Johanson kontsert, mis sobis laagri eelviimase päeva õhtuks imehästi. Viimasel laag-

ripäeval õpetas Hollandi merejalaväelane Michel Pots talgulistele põhiniippe ellujäämiseks looduses.

Michel Pots näitamas erinevaid lõkke tegemise viise

Lõppkokkuvõttes jäid kõik osavõtjad üksmeelele, et selline suvine laager peaks saama traditsiooniks ja toimuma kindlasti ka järgmisel suvel.

Tartu Keskkonna- hariduse Keskus

REET RANNIK
Tartu Keskkonnahariduse
Keskus

Keskuses tegutseb kolm erinevat allüksust, kus saab end arendada igas Vanuses huviline. Tartu Loodusmaja huviringidesse ootame lapsi tutvust tegema nii elus kui eluta loodusega. Õpilastel on võimalus lisaks ringitegevusele osaleda retkedel ja laagrites ning katsuda jõudu erinevatel konkurssidel.

Koolituskeskuses saab oma teadmisi täiendada igas vanuses. Kursuste seast leiab sobiva nii õpetaja kui seenehuviline. Loodust ja keskkonda puudutavate küsimustega võib igäüks pöörduda keskkonnainfopunkti. Kohapealt saab kaasa asjakohaseid infomaterjale ja kaarte. Samas toimuvad avalikud üri-

tused linnarahvale (filmiõhtud, ekskursioonid, teemapäevad, loodus- ja keskkonnaõhtud jne). Erinevad projektid seovad ja täiendavad meie igapäevategevusi, pakkudes huvitavaid väljakutseid nii korraldajatele kui osavõtjatele.

Kuldne Saabas

2006. aasta septembrikuust läks lahti koolidevaheline võistlusmäng "Kuldne Saabas," millega propageerime säästlikke ja tervislikke liikumisviise, eelkõige jalgsi käimist. Ühtlasi üritame õpilaste endi abiga välja selgitada ohutud, keskkonda ning tervist säästvad liikumisvõimalused. "Kuldne Saabas" on ulatuslikuma rahvusvahelise keskkonnaharidusliku projekti "ChangeLAB" (*Changing Lifestyles, Attitudes and Behaviour*) osa. Eestis koordineerib projekti Sihtasutus REC Estonia, Tartu Keskkonnahariduse Keskus on üks projekti koostööpartneritest.

Konkursil osaleb koole üle kogu Eesti - registreerunud on üle 40 kooli, sealhulgas Tallinnast 11 ja Tartust 6 kooli. Koolilastel

**Aastakümnete eest mitmel pool Eestis tegutsenud loodusmajade võrgustik on tänaseks kokku kuivanud. Tartus on laste loodus-
haridusega siiski hästi läinud - pikkade traditsioonidega Tartu Loodusmaja baasilt loodi 2002. aastal Tartu Keskkonnahariduse Keskus. Lisaks Tartu linnavalitsusele olid uue sihtasutuse asutajateks ka Eesti Roheline Liikumine, Eestimaa Looduse Fond, Eesti Ornitoloogiaühing, Tartu Üliõpilaste Looduskaitsering, Peipsi Koostöö Keskus, Eesti Maaülikool ja Tartu Veevärk.**

paluti autovabal nädalal (22.-29. septembril 2006) liikuda autoga nii vähe kui võimalik, kasutades näiteks kooli jõudmiseks teisi liikumisvahendeid. Oma liikumisviise kohta sai õpilane info sisestada ise interneti teel „Kuldse Saapa” kodulehelt. Samal ajal hindasid lapsed ohtusid kooliteel (näiteks halb nähtavus sõidutee ületamisel, liiga pikad ülekäigurajad jms). Lisaks mängitakse koolides õpetajate eestvedamisel erinevaid transporditeemalisi õppemänge.

Autovaba nädala tulemuste alusel rehkendas arvuti välja heitgaaside vähenemise ja rahalise säästu iga õpilase või õpilaste rüh-

ma kohta. Kokkuvõtteid teeb iga kooli koordinaator, kelleks võib olla nii õpetaja, vanema klassi õpilane, kui aktiivne lapsevanem. Et õpilaste arvamus jõuaks ka otustajate kõrvu, julgustame koole oma tulemustest ja ettepanekutest teavitama kohalike omavalitsusi (kuidas muuta koolitee ohutumaks ning jätkata keskkonnasõbralikkust ja tervist säästvat liikumist).

Ka kohalikele omavalitsustele on tehtud ettepanek osaleda "Kuldse Saapa" võistlusmängus. Et tegu on võistlusega, ootab publiku kooli ja omavalitsust loomulikult ka auhind. Aktiivsemad õpilased saavad osaleda ka talvise keskkonnalaagris.

Projekti kohta on võimalik leida lisainformatsiooni aadressil www.recestonia.ee/kuldnesaabas

Projekti rahastab Euroopa Liidu Interreg III C Programm.

Keskkonnaharidus Kamerunis

MARI NUGA
TÜ geograafiadoktorant

Kamerun asub Kesk-Aafrikas. Seda 475 440 km² pindalaga riiki nimetatakse ka Väike-Aafrikaks, sest siin on esindatud kõik Aafrika loodustüübid (troopiline vihmamets, savann, kõrb ja mäeahelikud).

Suurimat keskkonnakahju tekitavad siin loodust eksploativad majandusharud, põhiliselt nafta- ja raudmineeritusega seotud tegevused. Vaatamata suhteliselt intensiivsele puidutööstusele võib vihmametsa suurimaks vaenlaseks pidada aga hoopis põllumajandust. Väiketalunike hulk moodustab 65% elanikkonnast ja neile lisanduvad ka enamasti ekspordiks tootvad suurkorporatsioonid. Keskmise kamerunlase elu sõltub loodusest ja ilmast päris oluliselt.

Mida mina siin teen?

Sattusin Kameruni kolmeks kuuks vabatahtlikuna tööle läbi Gloobalse Hariduse Võrgustiku (GLEN, www.glen-europe.com) poolt välja pakutud projekti. Projekti teemaks on „Gloobalsed kliimamuutused hariduses” ning kasutada laiema GLOBE-programmi võimalused (www.globe.gov). Eesmärk on välja töötada õppematerjale, mis aitaksid õpilastel paremini mõista, mis on kliimamuutused ning kuidas neid ära tunda. Praeguseks olen Kameruni pealinnas Yaoundes veetnud ühe kuu. Ees ootab suhtlus õpe-

tajate ja õpilastega ning hetkel töötan koos GLOBE-programmi Kameruni koordinaatoriga.

Kohalik haridussüsteem

Kamerunis saab laps kooli minna juba kaheaastaselt. Tegelikult on õppesüsteemi esimene aste pigem meie mõistes lasteaed, kus käiakse kolm aastat, aga lisaks mängimisele toimub ka näiteks tähtede õppimine. 5-6 aastast astuvad lapsed põhikooli, mis on kõigile kohustuslik. Põhikool on tavaliselt kestnud kas 6 (inglisekeelsetes koolides) või 7 (prantsuskeelsetes koolides) aastat, lähituleviku eesmärk on aga süsteemid ja õppekavad ühtlustada. Põhikooli teisel aastal algavad muuhulgas loodusõpetuse tunnid, viiendal aastal jagunevad need bioloogiks, keemiaks ja geograafiaks. 10-12 aastast võib edasi õppida keskkoolis, mis vältab 7 aastat ning seal minnakse juba edasi ülikooli.

LEC töötajad üritamas üksteisele selgeks teha, kuidas panna Tangram-kujundid nii, et ka teisele poole stendi saaks samasugune pilt - kommunikatsiooniharjutus

Riiklikku õppekava koostavad ja uuendavad ministriumis töötavad inspektorid, konkreetselt töökava ning õppemeetodid valivad õpetajad. Lisaks "vana kooli" õpetamismeetoditele on näiteks keskkonnaharidusega tegelev ühenduse *Living Earth Cameroon*

(LEC, www.livingearth.org.uk) viimaste aastate põhiliseks projektiks olnud alternatiivsete meetodite väljatöötamine keskkonnahariduses koostöös kooliõpetajatega. 2006.a. juulis ilmuski projekti tulemusena õppemeetodeid tutvustav kogumik. Väga aafrikapärase õpetamisviisi on näiteks jutustamine, samas on välja pakutud ka rollimängud ning grupitöö.

Keskkonnaharidus "Beyond talk"

Keskkonnateemad on Kameruni igapäevaelus olulisel kohal. Päevalehtedes on viimase paari nädala jooksul olnud küll esikohal teede olukord, autoõnnetused ja haridus, aga paljud Kamerunis eksisteerivad vabariiklased on seotud just keskkonnateemadega. Enamasti on tegu küll looduskaitsealade haldamisega, aga sinna juurde käib pea alati ka kohalike elanike keskkonnateadlikkuse tõstmine.

Dja rahvuspark

Ühe näitena on ühendusel *Living Earth Cameroon* käsil projekt Yaoundes kagusse jäävas Dja rahvusparkis, kus üritatakse seal elavat rändrahvast pügmeesid ilma suuremate sotsiaalsete probleemideta paikseks muuta. Pügmeed elavad suures osas veel traditsiooniliselt metsas ning nende üheks põhiliseks tegevuseks on ahvide kütmine. Metsaalade vähenemise ning ka loomade arvukuse languse tõttu on aga nende harjumuspärane keskkond muutumas. LEC-is käib Dja kohalikega suhtlemiseks ettevalmistamine läbi mängude ja harjutuste, millest võtavad osa kõik töötajad - nii bossid, sekretärid, turvamehed kui autojuhid. Läbi mängude õpitakse tundma võimalike kommunikatsiooniprobleeme ning arendama grupitööd. Tegelikult on selline lähenemine suhteliselt ebaaafrikalik ja ebakamerunlik, kuna alluvussuhted on siin muidu reeglina väga selged ja täpsed.

Kogukonna mets

Kamerunis on juba 1994. aastal alustatud projekti Kogukonna mets (*Community forest*). Projekti eesmärgid tunduvad väga suurepärased: külakogukonnad saavad määratleda naaberküladega kooskõlastades endale kuuluva metsaala (*mingeid olemasolevaid külapüre ei maksagi siit otsida*) ning ise välja töötada metsa pikaajalise majanduskava. Idee on selles, et nii ei lõigata ülemäärast küttepuid ja ei hävitata metsa põllumaa tarbeks rohkem kui hädapärast vaja. Projekt on aga hetkel peatunud, kusjuures mitte niivõrd seetõttu, et inimesed ei suudaks pikas perspektiivis mõelda, vaid hoopis bürokraatiahammasrattade tõttu. Igasugused ametiasutused ning ministriumed, kust kõik paberid peavad läbi käima, on siin väga palju ja inimestel lihtsalt ei ole mingit tahtmist sellist tüütust endale kaela võtta.

LEC koostatud värske metoodikate kogumik kasutamiseks keskkonnahariduses

Minu jaoks on olnud hea üllatus avastada, et paljud kamerunlased suhtuvad looduskaitse pühendunult ning oskavad olulisi probleeme hästi välja tuua. Paistab, et looduskaitse ei ole siin pelgalt sõnakõlks, vaid selle pärast tuntakse tõesti muret ning ei veedeta päevi mõttetult kontoris, vaid üritatakse ka midagi praktilist korda saata.

Kuidas elad, Roheliste rattaretk?

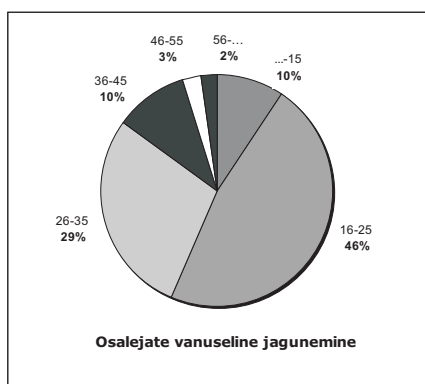

MAIE KIISEL
juhatuse liige;
TÜ ajakirjanduse ja
kommunikatsiooni osakond

Aasta tagasi võttis ERLi juhatus tõsisemaks arutlusteemaks Roheliste Rattaretkede ideoloogia ja korralduse, sest muutunud aeg ja ühiskond ning kriitilised nõudid retke adressil sundisid endalt ikkagi küsima, milleks sellis rattaretke teha tänapäeval, 20 aastat pärast fosforiidsõda. Seega otsustasime koguda tagasisidet nii oma liikmetelt kui ka teistelt retkelistelt, et alustada praeguse olukorra analüüsiga, mille põhjal rattaretkede edasisi sihte seada.

ERLi liikmete arvamus

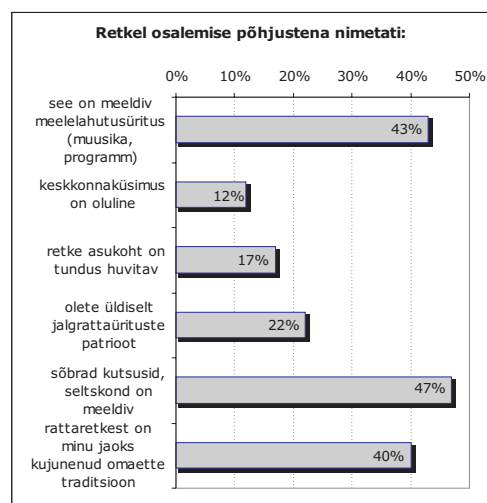
Aasta tagasi küsisime ERLi liikmetelt meililisti kaudu arvamust Roheliste Rattaretkete kohta. Vastuseid laekus nii pikaajalistelt retkedel osalejatelt kui ka kõrvaltvaatajailt. Mitteamalend liikmete kriitika käis peamiselt retke missiooni kohta - arvati, et rattaretk on muutunud liiga kommertslikuks ja meelelahutuslikuks, heideti ette mitmetuhande osalisega ürituse liiga suurt keskkonnamõju. Retkel osalenud liikmed tegid rohkem ettepanekuid tehniliste üksikasjade kohta (toidu kvaliteet, osalejate vastustus laagripiltsi korralduse eest, rahvuslikke traditsioone väärtustav muusikavalik, alkoholi ja tubaka rangem kontroll). Kurdeti ka osavõtmaksude suuruse üle, mis koos kohalesõidukuludega käib paljudele peredele üle jõu. Leiti, et retk võiks ERLi liikmete soodsam olla kui praegune ning arvamusid tehti ka ühe-kahepäevapiletite sisseadmisest. Ettepanekuid laekus ka ürituse ajastuse kohta, sest meie liikmete seas annab tooni tude- ja õpilaskond, kelle jaoks toimub rattaretk sageli ebasobival eksamite perioodil. Liikmete arvamusel väljendus selgelt soov muuta retke ideoloogia, korraldus ja osalejaskond praegusest rohelisemaks.

Kes osalevad Roheliste Rattaretkel?

Vabatahtlike abiga levitasime 2006. aasta rattaretkel tagasisideankeete, millele vastati üllatuslikult aktiivselt - ankeedi täitmisest keeldujaid praktiliselt polnudki. Küsitlusega uurisime osalejate arvamust retke korralduse, infoallikate ja osalusmotiveerimise kohta, arvamust sai avaldada ka mitmele avatud küsimusele vastates - seega suhteliselt vabas vormis. 2500 retkelise seast vastas ankeedile 602 inimest, kellest mehi ja naisi oli praktiliselt võrdselt. Saadud tulemused on piisavad, et olla retkel osalejate suhtes representatiivsed. Ankeete analüüsides nähtus, et retkeliste seltskond on väga nooruslik - ligi kaks kolmandikku osalejaist on alla 25-aastased.

Pooled käesoleva aasta retkelistest osales roheliste rattaretkel esimest või teist korda ning umbes kolmandik oli üldse varasema rattaretk kogemusega. Staažikaid roheliste rattaretk traditsioonide teadajaid on osaliste sekka jäänud väga vähe, mis tähendab, et korraldusel tuleb oluliselt rohkem pöörata tähelepanu selle reeglite ja missiooni selgitamisele kui retke eelinfos, reklaamis kui ka ürituse kohapeal. Kuigi fosforiidsõja-aegsetest rattaretkest on osalejate sekka jäänud vähesed, ei tohiks retke kuulsusrikkast minevikku siiski lihtsalt unustusehõlma vajuda lasta. Sellel aastal alustasime näiteks 1980ndate fosforiidsõja aegu meenutavate filmide näitamisega.

Tagasiside retke korraldusele

Retke korralduse tagasisidest nähtus, et mehed on praktiliselt kõikide küsimuste lõikes kriitilisemad kui naised. Nooremad inimesed on vähem rahul registreerimise ja eelinfo leidmise osas, sest ilmselt ei olda internetiajastul enam harjutud registreerimiseks kontorisse kohaletulekuga. Paki- ja rattaveo hinnangud olid kõrgemad vanemate osalejate seas, ka sellistele komplitseeritud teemadele nagu sanitaaringimused ja laagrikord on vanemates gruppides antud kõrgemaid hinnanguid. Selle põhjal võib oletada, et vanemad retkelised ei väärtusta retke juures niivõrd pakutavaid teenuseid kui muid aspekte (nt looduses viibimine, sõpradega suhtlemine, traditsioonid).

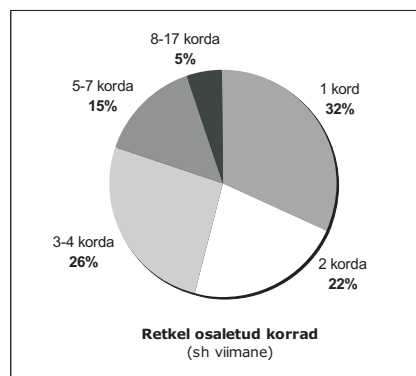
Üheks enim kommentaare pälvinud korralduslik aspektiks osutus toitlustus. Arvamused lähtusid nii maitse-eelistuslikest (nagu maitsekas hommikupuder) kui tervislikest vaatepunktidest. Rohkem tähelepanu soovitati korraldajatel pöörata toidu ökoloogilisusele ja tervislikkusele, nt pakkuda toidupunktides vähempakendatud toiduaineid, puuvilju, jogurtit ja salateid, lõunapausi ajal sooviti pelmeeni-friikartulite valiku kõrval näha ka vitamiinirikkaid roogasid või isegi rahvustoite. Mitmel korral soovitati loobuda ühekordsetest nõudest (mis olid küll biolagunevad), mille asemel võiks igapäevsel enda isiklik korduvkasutatav nõudekomplekt kaasas olla. Palju kritiseeriti ka puidust pressitud lusikaid, mis supi sees oma kumeruse kaotasid.

Suurimaks rahulolematuse allikaks olid WC-d ja pesemisvõimalused, mis ei pruugi aga näidata otseselt teenuse kehva kvaliteeti, sest vastajate võrdluskontekst on erinev - kas käimlaid kõrvutatud koduste või loodusretkedele omaste tingimustega. Avalike käimlate toimimise kohta oli siiski nii kiitvaid kui kritiseerivaid arvamusi, seda ilmselt vastavalt konkreetsele vastaja kogemusele. Tualetidesse soovitati öiseks ajaks muretseda valgustus, pesemisvõimalusi (külmaveekraanid) soovitati mugavamaks muuta ja laiendada, sh tehti ettepanekuid pesemiselgi või auto kasutuselevõtmiseks, et retkelised saaksid soovi korral kasutada lisatasu eest duši all käia. Oli ka arvamusi, et laager võiks alati olla veekogu kõrval, sest siis oleksid pesemistingimused inimestele kohe käepärast. Korraldaja seisukohast aga tuleb kohe kommenteerida selle ettepaneku ebasobivust, sest öine järelevalve erinevate ujumisostustega inimeste üle on liiga

suure riskiga, samuti ei ole looduskaitse seisukohast õige propageerida massilist otse veekogu pesemist (pesemisvahendite ja muude kemikaalide tõttu).

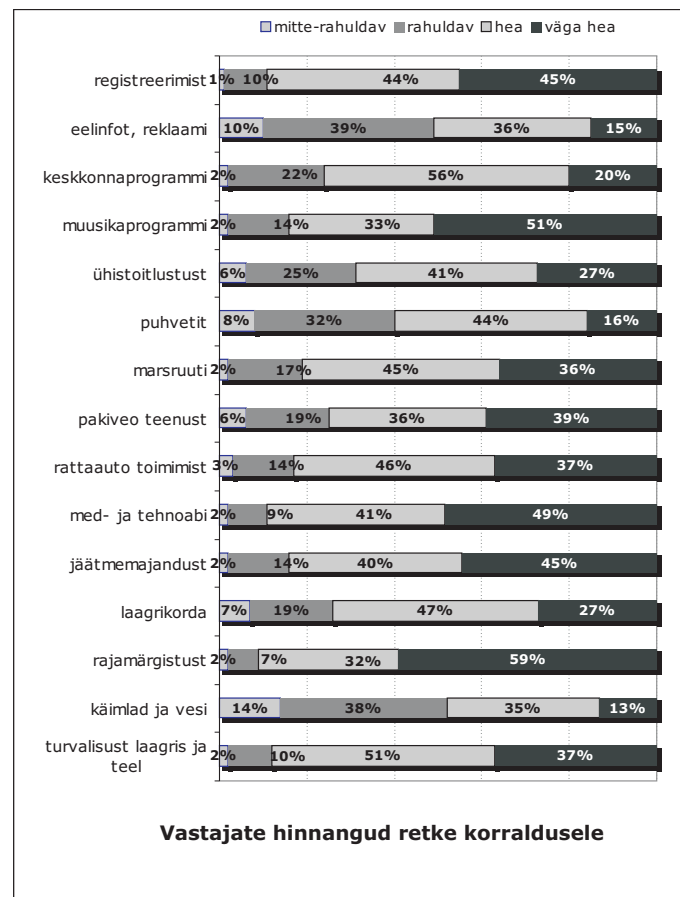
Vastandlike kommentaare tuli laagripaiga öörahu ja alkoholi tarvitamise kohta. Ka muusikavaliku kommentaarid olid seinast seinast, kuid nähtus, et sooviti rohkem näha rohelise maailmavaatega kokku kõlavat muusikavalikut, eriti etnot. Rattaretkel ringi liikunud helibuss sai oma muusikalise valiku eest mitmel korral kriitikat kui „industrialtraansi“ ja „pääkapikupornodisko“ esindaja. Öhtuid sooviti sisustada ka keskkonnateemalisi filme, mis seekordsel retkel osutusid väga populaarseks.

Keskkonnaprogrammi osas sooviti rohkem kohajuttu erinevate vaatamisväärsuste juures, millest ratturid mööda sõidavad. Lisaks mainiti praktilisi tegevusi nagu mõne objekti koristus, mis muudaks retke ka antud piirkonnale kasulikuks (sel aastal püstitati näiteks pesakaste). Kuna jäätmete jaoks olid sel aastal nii laagris kui rajal lisaks tavalistele prügikottidele ka pakendite jaoks eraldi kotid, sai jäätmekäitlus nii kiita kui laita, sest pakendite eraldikogumise kohta oleks võinud olla rohkem selgitavat infot. Selle kohta, kuidas retkelised oma jäätme ümber käisid, oli samuti nii positiivseid kui negatiivseid arvamusi. Kindel on igatahes see, et ka mõnest hooletust retkelistest maha jäänud jäätmed said vabatahtlike poolt kokku korjatud, samuti sai ära koristatud juba enne retkelisi kuhjunud aastatevanune pakendipraht. Võimaliku prügistamise üle puudub siiski 100%-line kontroll, sest mõnedki retkelised keeravad paarajast kõrval või ööbivad väljaspool laagrit mõnes enda valitud kohas.

Selle aasta rada oli seatud nii, et rattureid saatvad personaalsed autod ei saanud sageli kaasa sõita ja seda märgiti ka ankeedis positiivsena ära. Raja ning selle kaardil näidatud pikkuse omavahelise klappimise kohta väljendati aga palju nõrdimust. Rada osutus ratta seljas mõnevõrra pikemaks kui oli märgitud Regio kaardil, samuti oli Looduse ajakirjas trükitud rajakaardil tehtud väiksemaid muudatusi, sest pärast lume sulamist ilmnenuid teolude tõttu pidasid rajameistrid paremaks marsruuti mõnevõrra korrigeerida. Kaardile sooviti ka rohkem infokihte, eelkõige vaatamisväärsuste kohta.

Paljud soovitasid korraldajatele järgmise retke jaoks uusi toimumiskohti, sh nt Saaremaa ja Lõuna-Eestit. Toimumiskoht mõjutab nii paljudegi osalemist, sest lisaks osalustasule tuleb olulisi väljaminekuid teha ka kohalejõudmiseks, eriti kogu perega tules. Ka rattaretk hinda peeti kalliks, mistõttu soovitati leevenduseks teha ka ühe- või

kahepäeva pileteid (või muidki pakette) inimestele, kel pole aega kolm päeva kohal olla. Soovitati teha ka rohkem reklaami ning muuta retkele registreerimine ning piletite müük paindlikumaks, nt võimaldada registreerimist veebis ning laiendada piletimüügi kohti.

Retkel osalemise motiivid

Retkel osalemise peamised põhjused seonduvad *filinguga*, olulised on sõbrad ja traditsioonid, väga tähtsal kohal ka meelelahutus. Keskkonnaküsimus on oluline ainult 12% vastajaist. Täpsemate vastustena toodi ära ka näiteks sportimisvõimalus, uudishimu, võimalust tavaelu rutiinist välja saada ning loodust nautida. Meelelahutus on oluline eelkõige noorematele veebruargruppidele, nõ retke ja traditsioonide patriootideks nimetasid end eelkõige vanemad inimesed. Nooremad osalejad on tulnud kohale rohkem sõprade mõjul. ERLi juhatus nägemuses väheneb tulevikus retkel üksnes meelelahutuse otsijate osakaal keskkonnahuviga inimeste arvu suurenemise arvelt.

Kuhu läheb rattaretk?

Mis täpsemalt edaspidistel retkedel muutub, sellest kirjutame järgmistes Rääkudes ja loodame muutust näha juba uue retke korralduse ja sisu juures. On paratamatult, et tuhandete osalejatega looduses läbi viidaval üritusel pole teatud keskkonnakahjusid võimalik täielikult vältida. Siiski soovivad korraldajad senisest enam viia retkelisteni keskkonnasõnumit ning minimeerida retke otsest negatiivset keskkonnamõju.

Aitäh vabatahtlikele abilistele retke eel, ajal ja järel:

Taavi Ahven, Evelin Grauen, Tanel Jaanimäe, Kalevipoeg, Peeter Kask, Lembi Laaneoks, Triin Lahtvee, Joonas Liik, Taavi Lond, Kristjan Moor, Meelis Olev, Argo Põvvat ja tema sõber Janno, Liina Remm, Katri Ruut, Monika Tomingas, Epp Volkov, Maren Vösa, Janno Välja ja ERLi töötajad.